

DIRECT PAYMENTS AND FOODSTUFFS: A REVIEW

Marek Angelovič

ABSTRACT

The maximum level of total direct payments, Complementary National Direct Payments included was paid to the producers of agricultural products in Slovakia in 2009, same as in 2008 and 2007. This was a result of implementation of maximum level of Complementary National Direct Payments (30%). The level of direct payments funded from European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) increased in 2009 according to the plan for transition period and achieved 60% of the level of direct payments paid within old Member states (EU-15). The level of direct payments paid within Slovakia is below the level of direct payments paid within countries of EU-15. This could decrease the competitiveness of farmers in Slovakia on foreign or national food products markets. This effect could influence the whole vertical of food producing. The analyses results of expected effects of global liberalization of agriculture showed the conclusion, that food self-sufficiency of countries with high incomes would decrease from 98% to 93%, so Common Agriculture Policy (CAP) and trade liberalization will not effect the food safety. Food safety still remains the central problem in the EU, even in whole world, especially in developing countries. According to FAO, the world population will increase from 7 bn. to 9 bn. in 2050 and the demand for food will increase twofold.

Key words: direct payment, additional direct payment, foodstuff, safety, self-sufficiency, production

ÚVOD

Prechod na základnú schému priamych platieb a dosahy na jednotlivé regióny a výrobné odvetvia sú centrom pozornosti a skúmania mnohých výskumných inštitúcií, univerzít a skupín odborníkov. Jednou z univerzít, ktorá sa dlhodobo zaoberá vo svojej výskumnej činnosti podpornými nástrojmi v poľnohospodárstve je Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta ekonomiky a manažmentu. Podporný systém poľnohospodárstva potrebuje určitú stabilitu, pretože investičné a iné rozhodnutia podnikateľov v poľnohospodárstve majú spravidla dlhodobejšiu účinnosť. Časté zmeny a nestálosť opatrení majú nepriaznivý vplyv na poľnohospodárstvo. V rámci regulácie produkcie v poľnohospodárstve a zabráneniu jej hromadeniu do zásob sa uskutočnila reforma oddeľovania podpory od produkcie. Je to tzv. *decoupling*, teda postupné oddelenie od produkcie. Reforma považovala za nutné vytvoriť voľný priestor pre farmárov tak, aby produkovali také množstvo produkcie, aké trh aktuálne vyžaduje (Kotulič a Adamišín, 2009).

V roku 2003 bola vyhodnotená „Agenda 2000“ a navrhnutá jej ďalšia revízia. Nová reforma rozpracováva detailnejšie základy MacSharryho reformy, ktorá zvykne byť označovaná ako Fischlerova reforma, podľa vtedajšieho európskeho komisára Hanza Fischlera (Baldwin a Wyplosz, 2008).

Táto reforma obsahovala na rozdiel od predchádzajúcich reforiem niekoľko podstatných úprav (Fojtíková a Lebiezík, 2008).

Podstatným znakom reformy bolo oddelenie platieb od produkcie (*Decoupling*), čo znamenalo zavedenie jednotných platieb na farmu (*Single Payment Scheme*), ktorá zahrnuje platby ako pre rastlinnú, tak pre živočíšnu výrobu. Hlavným cieľom navrhovanej revízie spoločnej poľnohospodárskej politiky bolo zrušiť väzbu medzi vyplácaním priamych platieb farmárom na produkciu, podmieniť priame platby dodržiavaním legislatívy týkajúcej sa životného prostredia, potravinovej bezpečnosti, welfare zvierat a bezpečnosti

práce, zvýšiť podporu rozvoja vidieka prostredníctvom „modulácie“ priamych platieb od všetkých farmárov, s výnimkou malých, zaviesť nový systém auditu na farmách a nové opatrenia na rozvoj vidieka, zamerané na zlepšenie kvality produkcie, potravinovej bezpečnosti a welfare zvierat (Kotulič a Adamišín, 2009).

Podľa údajov Štatistického úradu SR v roku 2009 (výkaz Prod 3-04) výroba potravinárskych výrobkov (bez tabakového priemyslu) klesla (22 %) na úroveň 2,6 mld. €. V jej štruktúre najvyšším podielom dominovali spracovanie a konzervovanie mäsa a mäsových produktov (18,6 %), výroba mliečnych výrobkov (16,3 %), výroba pečiva a múčnych výrobkov (11,6 %), výroba piva a sladu (10,1 %), výroba ostatných potravinárskych výrobkov vrátane cukrovárníckeho, ale bez cukrovinkárskeho odboru (8,4 %), výroba nealkoholických nápojov, produkcia minerálnych vôd a iných fľaškových vôd (8,3 %), výroba rastlinných a živočíšnych olejov a tukov, škrobu a škrobových výrobkov (7,8 %) a výroba kakaa, čokolády a cukrovínok (6,2 %). Najnižší podiel na produkcii (5 % a menej) mal odbor výroby mlynských výrobkov (2,4 %), spracovania a konzervovania ovocia a zeleniny (2,4 %), destilovania, úpravy a miešania alkoholu (2,4 %), výroby a prípravy krmív pre zvieratá (2,3 %), výroby hroznového vína (1,8 %) a odbor spracovania a konzervovania rýb, kôrovcov a mäkkýšov (1,3 %). Podiel výdavkov obyvateľstva za potraviny, nápoje a tabak bez verejného stravovania na celkových spotrebných výdavkoch poklesol na úroveň 27,2 %. Podiel výdavkov obyvateľstva na potraviny, nápoje a tabak bez verejného stravovania na celkových spotrebných výdavkoch klesol len nepatrne na 27,1 %. Podiel výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje sa znížil a podiel výdavkov za alkoholické nápoje a tabak stúpol. V porovnaní s krajinami EÚ-27, kde obyvateľstvo vydá na potraviny, nápoje a tabak v priemere 16 % zo svojich spotrebných výdavkov, je táto hodnota na Slovensku aj vzhľadom na príjmovú situáciu stále vysoká a vyššie výdavky ako Slovensko má už len Litva a Rumunsko. Taktiež zo štátov V4 má Slovensko najvyšší podiel, k čomu prispieva aj vyššia daň z pridanej hodnoty (DPH) na potraviny. Medzi priority SR v intenciách požiadaviek EÚ

patrí i zabezpečenie najvyššej úrovne ochrany zdravia a spotrebiteľa z hľadiska bezpečnosti potravín. Úradná kontrola potravín bola v roku 2009 zameraná hlavne na bezpečnosť potravín v celom potravinovom reťazci od primárnych výrobcov až po maloobchod. Veľký dôraz bol kladený na odhaľovanie zavádzania a klamanie spotrebiteľov, falšovanie potravín a kontrolu potravín dovezených z tretích krajín (**Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR za rok 2009**). Ako uvádza **Balhar (2008)**, vo vyspelých krajinách podiel výdavkov na potraviny z celkových príjmov obyvateľstva predstavuje len cca 15 % (na Slovensku 20 %).

Na základe zákona č. **39/2007 Z. z. v znení zákona č. 99/2008 Z. z. o veterinárnej starostlivosti** sa zabezpečuje ochrana a kontrola produkcie zdravotne bezpečných potravín živočíšneho a rastlinného pôvodu, plní úlohu ochrany zdravia spotrebiteľa, ochrany územia SR pred zavlečením nákazy, zabezpečuje ochranu zdravia zvierat pred chorobami.

Nedodržanie ustanovení **zákona č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov** boli v roku 2008 zistené nedostatky najmä v celkovej hygiene, označovaní a správnej výrobnéj praxi. Najvyššie percento nevyhovujúcich vzoriek surovín a potravín živočíšneho pôvodu nevyhovovalo požiadavkám Potravinového kódexu SR alebo iným záväzným právnym predpisom v prípade mlieka a mliečnych výrobkov vyrobených zo surového mlieka (13,3 %), medu (11,6 %), nespracovaných produktov rybolovu (9,2 %), mäsa domácich kopytníkov (8,1 %), vajec a vaječných výrobkov (7,8 %). Vzorky potravín živočíšneho pôvodu boli odoberané na všetkých stupňoch potravinového reťazca. V spracovateľských prevádzkach nevyhovelo 4,3 % vzoriek, v maloobchodnej sieti 5 %, v miestach určenia potravín živočíšneho pôvodu, dodávaných z ostatných členských štátov 4,4 % a v rámci plánovaného odberu vzoriek potravín z tretích krajín 17,5 % vzoriek. Z pohľadu jednotlivých komodít rastlinného pôvodu a tabakových výrobkoch boli najvyššie počty nevyhovujúcich výrobkov zistené v prípade tabakových výrobkov (15 %), sladidiel (11,8 %), olejnin (10,1 %), čokolád a cukroviniek (9,8 %) a trvanlivého pečiva (9,3 %). Orgány verejného zdravotníctva v SR (regionálne úrady verejného zdravotníctva v SR) vykonávali v roku 2008 úradné kontroly potravín zamerané na dodržiavanie potravinového práva prevádzkovateľmi potravinárskych prevádzok podľa **nariadenia (ES) č. 882/2004** Európskeho parlamentu a Rady a podľa § 23 ods. 2 **zákona č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov**. Zistili sa nezhody so súčasne platnými právnymi predpismi. Najčastejšou príčinou nezhôd boli nedostatky zistené v systéme HACCP a vo vykonávanom vzdelávaní zamestnancov potravinárskych prevádzok a nedostatky v prevádzkovej hygiene. Stanoveným mikrobiologickým kritériám nevyhovelo 5,4 % vzoriek potravín (pokrmu rýchleho občerstvenia 1,29 %, cukrárske výrobky 1,25 %, zmrzlina a dezerty 1,18 % a lahôdkárske výrobky 1,03 %). Z dôvodu chemickej kontaminácie nevyhovelo spolu 0,69 %, najmä z dôvodu prekročenia stanovených limitov pre prídavné látky a kontaminanty.

Po vstupe Slovenska do EÚ dostala podpora poľnohospodárskeho sektora novú dimenziu v podobe zavedenia výdavkových schém Spoločnej poľnohospodárskej politiky. V SR sa uplatňujú nástroje Spoločnej poľnohospodárskej politiky v rámci 3 skupín: priame platby, rozvoj vidieka a trho-orientované výdavky. Z hľadiska objemu finančných prostriedkov sú však na prvom mieste priame platby. V prístupových dokumentoch sa pre nové členské štáty stanovili kľúčové stropy priamych platieb, ktoré sa postupne zvyšujú a v roku 2013 dosiahnu 100 % priemeru EÚ 15. Sú zložené z dvoch častí: prostriedky EÚ (výška je stanovená **nariadením Rady /ES/ č. 1782/2003**) a národné vyrovnávacie platby – spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu (výška je stanovená zákonom o štátnom rozpočte na príslušný rok). Priame platby majú charakter bežného transferu finančných prostriedkov poľnohospodárom. Medzi hlavné skupiny užívateľov priamych platieb patria predovšetkým samotní žiadatelia (farmári), ktorí prostredníctvom Poľnohospodárskej platobnej agentúry požiadali o financovanie v rámci jednotlivých podporných programov v systéme priamych podpôr. Priame platby boli v roku 2008 vyplácané z dvoch zdrojov: z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF) a z prostriedkov štátneho rozpočtu, a to vo forme doplnkových národných priamych platieb (*Complementary Nation Direct Payments, CNDPs*). V roku 2008 bolo možné vyplatiť priame platby do výšky 80 % priemeru krajín EÚ-15. V schválenom rozpočte na priame platby SR sa rozpočtovalo celkom 335,08 Eur, z toho 50 % prostriedkov EÚ a národná vyrovnávacia platba zo štátneho rozpočtu vo výške 30 % (**Marušinec a Škriečka, 2009**).

Koncom roku 2008 pod vplyvom závažnosti finančnej a hospodárskej krízy, niektoré krajiny OECD oznámili, alebo zaviedli špeciálne opatrenia na zmiernenie finančného stresu v sektore poľnohospodárstva vrátane úverových preferencií, daňových úľav a ďalších foriem podpory. V EÚ prebehla „Zdravotná prehliadka“ Spoločnej poľnohospodárskej politiky a došlo k pokroku v reforme mnohých sektorových režimov. Zmeny v Spoločnej poľnohospodárskej politike EÚ znamenajú ďalší krok pri oddeľovaní podpory od produkcie, ktorý predstavuje rozšírenie Schémy jednotnej platby na farmu. Členským štátom EÚ sa umožňuje vyššia flexibilita vo využívaní niektorých zdrojov presunutých zo Schémy jednotnej platby. Tým sa môže zlepšiť zameranie poľnohospodárskej politiky a vytvárajú sa aj nové výzvy pre členské krajiny na vytváranie a zavádzanie presnejšie zacielených opatrení. Podpora sa stáva čoraz viac závislá od podmienky výrobcov dodržiavať určité výrobné postupy pri sledovaní všeobecnejších cieľov ako ochrana životného prostredia, starostlivosť o zvieratá alebo potravinová bezpečnosť. Platby spojené s plnením takýchto podmienok predstavovali 4 % celkovej sumy ekvivalentu produkčných subvencií (PSE) v krajinách OECD v období 1986-1988, pričom tento podiel sa zvýšil na 32 % v rokoch 2006-2008 a v súčasnosti sa väčšina takýchto platieb poskytuje v EÚ. Spomedzi krajín Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) dosahujú najvyšší podiel (takmer 50 %) výrobcovia s určitými typmi vstupných obmedzení na celkovej podpore EÚ, Spojené štáty a Švajčiarsko. Úroveň podpory výrobcov (PSE) bola v rokoch 2007-2009 v krajinách OECD rozdielna a predstavovala 1 %

potravinárstvo

na Novom Zélande, 4 % v Austrálii, 9 % v Spojených Štátoch, 12 % v Mexiku, 17 % v Kanade, 23 % v EÚ, 34 % v Turecku 47 % v Japonsku, 52 % v Kórei, 53 % na Islande, 58 % vo Švajčiarsku a 61 % v Nórsku. Rozhodujúci význam z podpôr mali najmä právne nárokovateľné priame platby z EÚ, ktoré sú garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov z komerčných bánk.

Polnohospodárske podniky splácali úvery prostredníctvom podpôr, a tak si udržali bonitu na úverovom trhu, o čom svedčí aj nárast úverov do tohto odvetvia a prefinancovanie prevádzkového cyklu poľnohospodárskej výroby od prípravy pôdy až po realizáciu produkcie.

V roku 2009, podobne ako v rokoch 2008 a 2007, bolo možné vyplatiť poľnohospodárskym výrobcam maximálnu možnú úroveň celkových priamych platieb, vrátane doplnkových národných priamych platieb. Prispelo k tomu aj poskytnutie maximálnych doplnkových národných priamych platieb (30 %). Úroveň priamych platieb hradených z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF) v roku 2009 sa zvýšila v súlade s plánom prechodného obdobia a dosiahla 60 % úroveň podpôr starých členských krajín (EÚ-15). Úroveň priamych platieb je hlboko pod priemerom starých členských krajín EÚ a vytvára predpoklady postupne nižšej konkurencieschopnosti slovenských poľnohospodárov nielen na zahraničných trhoch, ale aj na domácom slovenskom trhu výroby potravín. Tento efekt sa prenáša do celej vertikály výroby potravín (**Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR za rok 2009**).

Ekvivalent produkčných subvencií (PSE) je súčtom nákladov na podporu farmárov v dôsledku obchodných bariér, ktoré udržiavajú domáce ceny nad úrovňou svetových cien (platených spotrebiteľmi) a platieb z rozpočtových zdrojov a dotácií na podporu nákupu vstupov (platených platcami dane). Percento ekvivalentu produkčných subvencií (% PSE) je pomer ekvivalentu produkčných subvencií k hodnote celkových poľnohospodárskych hrubých tržieb, meraných hodnotou celkovej produkcie (v cenách výrobcov) plus rozpočtové výdavky na podporu. Percento ekvivalentu produkčných subvencií je preto porovnateľným ukazovateľom podpory medzi jednotlivými krajinami (**Martin, 2001**).

Podľa **Koncepcie rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007-2013** Priame platby tvoria: prostriedky EÚ (výška je stanovená nariadením Rady /ES/ č. 1782/2003) sú z EPZF, na Slovensku a vo väčšine nových členských štátoch EÚ sa uplatňuje formou jednotnej platby na plochu (SAPS), doplnkové národné priame platby (CNDP), spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu (výška je stanovená zákonom o štátnom rozpočte na príslušný rok).

Podľa **nariadenia Rady (ES) č. 1782/2003** bola v roku 2004 pre SR stanovená výška finančného stropu EÚ časti pre SAPS vo výške 25 % z priemeru krajín EÚ 15.

Tabuľka 1 Nárast priamych platieb z EÚ až do dosiahnutia 100%-nej úrovne (**nariadenie Rady (ES) č. 1782/2003**)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EÚ (SAPS)	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
Dorovnanie Možnosť	30	30	30	30	30	30	30	20	10	-
Dorovnanie Skutočnosť	29	24	19	30	-	-	-	-	-	-

Tabuľka 2 Finančné prostriedky realizácie cieľov koncepcie zo zdrojov EÚ a Slovenska na roky 2007-2013 (v mil. €) (Koncepcia rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007-2013, Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel)

mil. €		2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
Dodatčné priame platby	3	15,1324	13,337	16,0044	18,6718	21,3393	24,0067	26,6741
Úroveň priamych platieb EÚ - 15	%	40	50	60	70	80	90	100
Národné doplnkové priame platby	+	121,299	117,922	117,852	117,803	78,535	39,256	-
Priame platby celkom	=	297,794	332,171	372,846	411,964	411,964	411,853	411,864
% priamych platieb úrovne EÚ	=	70	80	90	100	100	100	100

Nariadením Komisie (ES) č. 674/2008 boli stanovené rozpočtové stropy ročných finančných rámcov pre schému jednotných platieb na plochu pre SR na rok 2008 a súčasne bol stanovený výmenný kurz z 30. 9. 2008 pre priame platby na 30,3 Sk/Eur. Sekcia priamych podpôr Pôdohospodárska platobná agentúra v roku 2008 vyplatila celkom na priame podpory 370,40 mil. Eur, čo predstavuje 89,4 % alokovaných prostriedkov. Na platby jednotnej platby na plochu (SAPS) bolo podaných spolu 15 729 žiadostí, na platby na plodiny na ornej pôde 12 829 žiadostí, na chmeľ 10, tabak 65, osobitnú platbu na cukor 357, energetické plodiny 409, veľké dobyčie jednotky (VDJ) 2600, na osobitnú platbu na ovocie a zeleninu 1 190 žiadostí. Pôdohospodárska platobná agentúra poskytovala priame podpory formou jednotnej platby na plochu (SAPS), doplnkových národných priamych platieb, osobitnej platby na cukor a platbu na pestovanie energetických plodín.

Podľa **nariadení Rady (ES) č. 73/2009, č. 72/2009 a č. 74/2009** je možná ďalšia modernizácia, zjednodušenie a zefektívnenie Spoločnej poľnohospodárskej politiky, ako aj zrušenie ostatných obmedzení poľnohospodárov, aby mohli reagovať na narastajúci dopyt po potravinách. Tzv. kontrola zdravotného stavu Spoločnej poľnohospodárskej politiky ešte viac oslabí prepojenie

priamych platieb s výrobou, čím sa poľnohospodárom umožní v čo najväčšej miere sa orientovať podľa signálov z trhu. Nariadenia obsahujú celý rad opatrení, okrem iného aj zrušenie povinnosti vyvíjať pôdu z produkcie, postupné zvyšovanie kvót na mlieko pred ich úplným zrušením v roku 2015 a zníženie intervencií na trhu. Výsledkom týchto zmien bude zrušenie nepotrebných obmedzení pre farmárov, vďaka čomu budú môcť maximalizovať svoj výrobný potenciál. Zintenzívni sa modulácia zníženia priamych platieb poľnohospodárom a prevedenie finančných prostriedkov do fondu pre rozvoj vidieka. Tým sa umožní pružnejšie reagovať na nové problémy ako aj príležitosti, ktoré sa v poľnohospodárstve v EÚ vyskytnú, ako je zmena klímy, nutnosť lepšieho hospodárenia s vodou a ochrana biologickej rozmanitosti.

Výhľad pre poľnohospodárstvo do roku 2015
(Výhľad pre poľnohospodárstvo OECD-FAO: 2006-2015):

- Svetová poľnohospodárska produkcia má do roku 2015 naplánovaný pevný rast, no rýchlosť rastu bude nižšia ako v predchádzajúcich rokoch. Spotreba potravín na obyvateľa sa bude zvyšovať spolu s rastúcimi príjmami a nárastom obchodu. Zvyšovanie miestnej produkcie a nižšie náklady v dôsledku efektívnejších systémov na prepravu a distribúciu produktov, ako aj posuny v spotrebe spôsobené urbanizáciou a zmenami v stravovaní budú predstavovať faktory, ktoré sa pridajú k tomuto vývoju v rozvojových krajinách. V týchto krajinách je zvýšený dôraz na živočíšnu výrobu a k nej prislúchajúce živočíšne potravinové produkty v porovnaní s potravinárskymi obilninami. V rozvinutejších trhoch zameranie na dostupnosť potravín vystrieda dôraz na vlastnosti a kvalitu potravín.

- Rozloženie expanzie svetového potravinárskeho trhu sa bude čoraz viac presúvať smerom k rozvojovým krajinám. V tomto trende sa v dohľadnej dobe očakáva zrýchlenie rastu, keďže

investície do výrobných kapacít a infraštruktúry sa, obzvlášť v prípade hromadných poľnohospodárskych produktov, presúvajú z miesta výroby smerom k tretiemu svetu a mimo rozvinutých krajín. Reformy politiky v rozvinutých krajinách len pomaly menia charakter podpory poľnohospodárskej výroby, čo bude mať vplyv na úroveň a rozmiestnenie výroby.

- Zatiaľ čo celková miera rozširovania produkcie v rozvojových a bývalých krajinách v prechodnom období prekračuje mieru v rozvinutých krajinách, v prípade najmenej rozvinutých krajín je produkcia charakteristická výrazným nárastom čistého importu základných potravinových komodít. V týchto krajinách rast produktivity zaostáva za rastom populácie, čo bude viesť k vyššej závislosti ich potravinovej bezpečnosti na svetových trhoch

a vyššiemu riziku vystavenia pohybom cien na medzinárodnom trhu.

- Nové technológie spolu s napredujúcou globalizáciou a integráciou agroobchodného dodávateľského reťazca budú pokračovať v premene obchodných tokov smerom k viac spracovaným produktom. U predostretého rastu obchodu s poľnohospodárskymi komoditami sa však očakáva zaostávanie za jeho potenciálom v dôsledku pretrvávania značných obchodných bariér ako

aj regulačných kontrol spojených s potravinovou bezpečnosťou a otázkami životného prostredia.

- Globálny obchod s pšenice a hrubým zrnom čaká mierny rast, zatiaľ čo svetový obchod s ryžou si počas obdobia výhľadu udrží vyššiu rýchlosť expanzie. Obchod s hrubým zrnom zostáva úzko naviazaný na rozširovanie živočíšnej výroby, hlavne v krajinách, ktoré nie sú schopné pokryť vlastné potreby potravinových produktov. Vysoký dopyt po konzumných rastlinných potravinových olejoch a proteínovej potravy používanej na kŕmenie hospodárskych zvierat by mal udržiavať podiel globálneho obchodu v rámci svetovej produkcie olejnatých semien a produktov z olejnatých semien na úrovni značne vyššej ako v prípade pšenice a hrubého zrna.

- U cien energií sa na dobu výhľadu očakáva zotrvanie v silnej pozícii, čo bude napomáhať poľnohospodárskej výrobe komodít s nízkou úrovňou energetickej intenzity a kapitálovým investíciám v prevádzkach na výrobu biopalív. V dôsledku toho bude rastúca produkcia etanolu na báze kukurice v USA zmierňovať rast exportu kukurice. Napriek silnému rastu brazílskeho sektora produkcie etanolu z cukrovej trstiny sa neočakáva jeho brzdenie zvyšovania podielu na svetovom trhu s cukrom.

- Vyhliadkam svetového obchodu s mäsom, poháňaného rastom príjmov na obyvateľa v mnohých importujúcich krajinách, hrozí útlm spôsobený opakovaným vypuknutím zvieracích nákaz a pravdepodobných následkov. Ceny na svetovom trhu s mliekom by mali po dobu výhľadu ostať pevné, keďže zvyšujúci sa dopyt v rozvojových krajinách, špeciálne vo Východnej Ázii, Severnej Afrike a na Blízkom východe, sa vyskytuje súčasne s predpokladaným obmedzeným rastom exportu tradičných dodávateľov z Ocieánie a Európy.

- Výrobné šoky spojené s počasím, trendy cien energií, investície do kapacity biopalív, vyhliadky ekonomického rastu a budúceho vývoja poľnohospodárskej politiky patria medzi najväčšie nejasnosti ovplyvňujúce svetové poľnohospodárske trhy. Hlavnou neznámou je v prípade výhľadu výsledok multilaterálnych obchodných rokovaní o *Rozvojovej agende* z Dohy. Vyhliadky pre svetové poľnohospodárske trhy značne závisia od vývoja ekonomiky v Brazílii, Číne a Indii, troch svetových poľnohospodárskych gigantoch.

Potravinová bezpečnosť a sebestačnosť sa používajú ako argumenty proti reformným snahám a liberalizácii. Potravinová bezpečnosť v podstate znamená fyzickú a ekonomickú dostupnosť zdravotne bezchybných a výživných potravín. Inými slovami, ide o dostatočnú ponuku potravín, ktorú je možné zabezpečiť domácou produkciou a dovozmi (Marušinec a Škriečka, 2009).

Hlavná obava v rozvinutých krajinách spočíva v tom, že redukcia domácej podpory zníži objem domácej produkcie a produkčnej kapacity a zvýši závislosť od dovozu, čo predstavuje zhraničujúcu stratégiu, ktorá v prípade prerušenia dovozu zo zahraničia môže viesť k cenovým šokom a napr. i k vojnám (Vanzetti et al., 2004). Z tohto dôvodu sa zdôrazňuje potreba sebestačnosti. Na základe výsledkov analýzy (Anderson, 2005) očakávaných dopadov globalnej liberalizácie poľnohospodárstva sa dospelo k záveru, že potravinová sebestačnosť v krajinách s vysokým príjmom by klesla z úrovne 98 % na úroveň 93 %, a preto reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky a

liberalizácia obchodu nepredstavujú významnejší dopad na potravinovú bezpečnosť. Podľa bývalého generálneho riaditeľa WTO Supachai Panitchpakdi je sebestačnosť v dnešnom svete ilúziou, dôvodom je produkcia zahŕňajúca široký okruh vstupov, z ktorých mnohé sú zabezpečované prostredníctvom medzinárodných trhov. Sebestačnosť neochráni krajinu pred rizikami, ako sú klimatické zmeny, prírodné pohromy, výkyvy na svetových trhoch a epidémie. Podľa výsledkov analýzy (Makki, 2001) je kľúčovou metódou na zaistenie stabilnej spotreby, vo vzťahu k nestabilným objemom úrody, práve obchod.

V správe Európskeho parlamentu o budúcnosti spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2013 vo vzťahu k potravinám, ktoré bude spoločná poľnohospodárska politika musieť riešiť po roku 2013 sa:

- zdôrazňuje, že bezpečnosť potravín zostáva centrálnym problémom poľnohospodárstva nielen v EÚ, ale na celom svete, najmä v rozvojových krajinách; podľa FAO sa do roku 2050 očakáva zvýšenie celosvetového počtu obyvateľstva zo 7 mld. na 9 mld. a zdvojnásobenie dopytu po potravinách (najmä v rozvíjajúcich sa ekonomikách, ako sú Čína a India);

- potvrdzuje, že Európa musí naďalej prispievať k svetovej ponuke potravín, aby prispela k naplneniu týchto potrieb v situácii rastúceho zastavovania poľnohospodárskej činnosti, nižšej dostupnosti vody a zníženia energetických vstupov z dôvodu vplyvu zmeny klímy, ktorá bude vážne obmedzovať schopnosť Európy zvyšovať ponuku;

- poznamenáva, že svetová energetická kríza a zvyšujúce sa ceny energií spôsobia zvýšenie nákladov na poľnohospodársku výrobu; zvýšia sa ceny potravín a volatilita trhových cien pre poľnohospodárov aj spotrebiteľov, ktorá bude mať škodlivý vplyv na stabilitu dodávok potravín a vážne obmedzí schopnosť zachovať a zvyšovať súčasnú úroveň výroby.

Okrem domácich ekonomických subjektov doliehajú dopady uplatňovanej poľnohospodárskej politiky EÚ aj na vonkajšie prostredie, na rozvojové krajiny. Poľnohospodárstvo je pre rozvojové krajiny veľmi dôležité. Predstavuje 40 % ich HDP, 30 % ich exportu a zamestnanosť v ňom dosahuje od 50 až 70 %. Tri štvrtiny najchudobnejších ľudí sveta žijú na vidieku a sú čiastočne alebo úplne závislé od poľnohospodárstva. V krajinách OECD má poľnohospodárstvo iné postavenie, vytvorí sa v ňom 2 až 5 % HDP a na celkovej zamestnanosti sa podieľa obdobným percentuálnym zastúpením (Messerlin, 2004). Dopady rôznych foriem podpory poľnohospodárstva na medzinárodný obchod a rozvojové krajiny sa líšia. Z foriem, ktoré sa poskytujú v rámci EÚ je najdeformujúcejšou cenová podpora, ktorá stimuluje nadprodukciu a spolu s bariérami pre import redukuje dopyt jedného z najväčších a najbohatších trhov (EÚ) a exportnými subvenciami vytvára tlak na pokles svetových cien. Z aspektu perspektívy Afriky (ako konštatovala v roku 2005 Komisia pre Afriku) je protekcionizmus bohatých štátov „absolútne neakceptovateľný, politicky zastaraný, ekonomicky negramotný, environmentálne deštruktívny a eticky neobhájiteľný“ (Marušinec a Škriečka, 2009).

ZÁVER

Prechod na základnú schému priamych platieb a dosahy na jednotlivé regióny a odvetvia výroby potravín sú centrom pozornosti a skúmania mnohých odborníkov a analýz. V rámci regulácie produkcie v poľnohospodárstve a zabráneniu jej hromadenia do zásob sa uskutočnila reforma oddeľovania podpory od produkcie (*Decoupling*). Zmeny v Spoločnej poľnohospodárskej politike EÚ znamenajú ďalší krok pri oddeľovaní podpory od produkcie, ktorý predstavuje rozšírenie schémy jednotnej platby na farmu. Úroveň priamych platieb hradených z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu v roku 2009 sa zvýšila v súlade s plánom prechodného obdobia a dosiahla 60 % úrovne podpôr starých členských krajín EÚ-15. Úroveň priamych platieb je hlboko pod priemerom starých členských štátov a vytvára predpoklady postupne nižšej konkurencieschopnosti slovenských poľnohospodárov na trhu výroby potravín. V správe Európskeho parlamentu o budúcnosti Spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2013 vo vzťahu k potravinám, ktoré bude musieť riešiť po roku 2013 sa zdôrazňuje, že bezpečnosť potravín zostáva centrálnym problémom poľnohospodárstva nielen v EÚ ale na celom svete, najmä v rozvojových krajinách. Európa musí naďalej prispievať k svetovej ponuke potravín.

LITERATÚRA

- ANDERSON GAVIN, W. 2005. *Constitutional Rights after Globalization*. Oregon : Hart Publishing, 2005, 153 s. ISBN 1-84113-448-1.
- BALHAR, V. 2008. *Ekonomická globalizácia sveta prináša významné zmeny vo využívaní zdrojov*. Bratislava : Ekonóm, 2008. s. 9-13. ISBN 978-80-225-2578-7.
- BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. 2008. *Ekonomie evropské integrace*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2008, 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
- FOJTÍKOVÁ, L., LEBIEDZIK, M. *Společné politiky EU*. Praha: C. H. Beck, 2008, 179 s. ISBN 978-80-7179-939-9.
- KOTULIČ, R., ADAMIŠIN, P., 2009. Analýza vývoja spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie [online]. 2009. [cit. 26. 1. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/elpub2/FM/Kotulic11/pdf_doc/09.pdf>.
- MAKKI SHIVA, S. 2001. Evidence of Adverse Selection in Crop Insurance Markets. In *The Journal of Risk Insurance*, roč. 69, 2001, č. 4, s. 685-708.
- MARTIN, W. 2001. Implications of reform and WTO accession for China' agricultural policies. In *Economics of Transition*, roč. 9, 2001, č. 3, s. 717-742.
- MESSERLIN, P. A. 2004. „China in the World Trade Organization: Antidumping and Safeguards,“ *World Bank Economic Review*, Oxford University Press, roč. 18, 2004, č. 1, s. 105-130.
- MARUŠINEC, J., ŠKRIEČKA, M. 2009. Analýza systému podpory v pôdohospodárstve. In *Analýzy - argumenty – názory*, 2009, č. 9. [on line]. [cit. 15. 11. 15]. Dostupné na internete: <http://www.mesa10.sk/subory/Studiekaszse/09_Analyza_systemu_podpory_v_podohospodarstve.pdf>.
- VANZETTI, D., WYNEN, E., INGCO, M. D., NASH, J. D. 2004 The “multifunctionality” of agriculture and its implications for policy. *Agriculture and the WTO: Creating*

a Trading System for Development. New York/World Bank & Oxford : Washington, DC/Oxford University Press, 2004, s. 167-177.

Zákony, nariadenia

Zákona Národnej rady SR č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 39/2007 Z. z. v znení zákona č. 99/2008 Z. z. o veterinárnej starostlivosti.

Nariadenie rady (ES) č. 1782/2003 z 29. septembra 2003, ktorým sa stanovujú spoločné pravidlá pre režimy priamej podpory v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa zavádzajú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov a ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (EHS) č. 2019/93, (ES) č. 1452/2001, (ES) č. 1453/2001, (ES) č. 1454/2001, (ES) č. 1868/94, (ES) č. 1251/1999, (ES) č. 1254/1999, (ES) č. 1673/2000, (EHS) č. 2358/71 a (ES) č. 2529/2001.

Nariadenie (ES) č. 882/2004 Európskeho parlamentu a Rady z 29. apríla 2004 o úradných kontrolách uskutočňovaných za účelom zabezpečenia overenia dodržiavania potravinového a krmivového práva a predpisov o zdraví zvierat a o starostlivosti o zvieratá.

Nariadenie Komisie (ES) č. 674/2008 zo 16. júla 2008, ktorým sa mení a doplna nariadenie Rady (ES) č. 1782/2003 a nariadenie Rady (ES) c. 247/2006 a ktorým sa na rok 2008 stanovujú rozpočtové stropy pre čiastočné alebo nepovinné uplatňovanie režimu jednotnej platby a ročné finančné rámce pre režim jednotnej platby na plochu, ustanovené nariadením (ES) c. 1782/2003 (Úradný vestník EÚ L 189, 17. 7. 2008, s. 5-14).

Nariadenie Rady (ES) č. 72/2009 z 19. januára 2009 o úpravách spoločnej poľnohospodárskej politiky zmenením a doplnením nariadení (ES) č. 247/2006, (ES) č. 320/2006, (ES) č. 1405/2006, (ES) č. 1234/2007, (ES) č. 3/2008 a (ES) č. 479/2008 a zrušením nariadení (EHS) č. 1883/78, (EHS) č. 1254/89, (EHS) č. 2247/89, (EHS) č. 2055/93, (ES) č. 1868/94, (ES) č. 2596/97, (ES) č. 1182/2005 a (ES) č. 315/2007.

Nariadenie Rady (ES) č. 73/2009 z 19. januára 2009, ktorým sa ustanovujú spoločné pravidlá režimov priamej podpory pre poľnohospodárov v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky a ktorým sa ustanovujú niektoré režimy podpory pre poľnohospodárov, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1782/2003.

Nariadenie Rady (ES) č. 74/2009 z 19. januára 2009, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV).

Správy, výhľady

Výhľad pre poľnohospodárstvo OECD-FAO: 2006-2015. [online]. [cit. 22. 11. 2010]. Dostupné na internete:

<<http://www.oecd.org/dataoecd/48/4/37191026.pdf>.

Podľa OECD-FAO AGRICULTURAL

OUTLOOK: 2006-2015, OECD, 2006>.

Koncepcia rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007-2013 (Súhrn) [online]. [cit. 22. 11. 2010]

Dostupné na internete:

<www.land.gov.sk/download.php?fID=135>.

Koncepcia rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007-2013, Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel [online]. [cit. 22. 11. 2010].

Dostupné na internete: <www.land.gov.sk/download.php?fID=135>.

Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR za rok 2009 (Zelená správa, 2010), Bratislava, 66 s.

Hodnotiaca a monitorovacia správa poľnohospodárskych politik [online].

[cit. 18. 11. 2010]. Dostupné na internete:

<http://www.mfa.sk/zu/index/open_file.php?file=paris/12_ci_na.doc>.

Správa o budúcnosti spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2013 (2009/2236 INI zo dňa 21. júna 2010 [on line]. [cit. 15. 11. 2010]. Dostupné na internete:

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2010-0204+0+DOC+XML+V0//SK>>.

Kontaktná adresa:

Ing. Marek Angelovič, Katedra ekonomiky, Fakulta ekonomiky a manažmentu,

SPU v Nitre, Trieda A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Telefón:

+421 37 641 4574, E-mail: marro26@gmail.com.